

hij over theater spreekt vaak uitsluitend toneel lijkt te bedoelen (dans bijvoorbeeld had hij aan het begin van zijn lezing al buiten spel gezet), en nog specifiek drama, kun je je afvragen of de politieke en maatschappelijke betekenis die theater vandaag de dag zou kunnen hebben wel te begrijpen valt vanuit een oorsprong in een samenleving die fundamenteel verschilde van de onze. Dergelijk oorsprongdenken draagt een risico in zich: het feit dat wat in een bepaalde vorm ooit belangrijk was, op een bepaalde plaats en tijd, als een natuurlijk en daarom bovenhistorisch kenmerk wordt begrepen. Verder mag de Griekse Oudheid dan wel een prachtig voorbeeld zijn van de manier waarop theater een maatschappelijke en politieke rol kan vervullen, enige kritische kanttekeningen bij dit icoon van theateraal engagement vanuit het perspectief van de huidige samenleving lijken mij in deze discussie wel op hun plaats.

Het Griekse politieke systeem, hoe democratisch ook, was gebaseerd op een scherp onderscheid tussen 'wij' en 'zij'. Stemrecht, recht op meepraten, recht op deelname aan de praxis, was het exclusieve voorrecht van 'wij': een minderheid van vrije autochtone mannen. 'Wij' hoefde zich in besluitvorming niets aan te trekken van 'zij': vrouwen, allochtonen, slaven, de meerderheid van de bewoners van de polis, een meerderheid over wie besloten werd en die zich had aan te passen aan de belangen van de heersende groep. Besluitvorming was juist daarom betrekkelijk eenvoudig: de heersende groep werd bijeengehouden door een gedeelde culturele, historische en maatschappelijke achtergrond, door gemeenschappelijke opvattingen en belangen, door een gemeenschappelijke visie op hoe dingen gedaan dienden te worden. Een visie die deze groep vervolgens weerspiegeld zag in de tragedies waarin haar eigen worsteling met het maken van keuzes uitgebeeld en gerechtvaardigd of bekritiseerd werd vanuit dezelfde gemeenschappelijke visie.

Juist een dergelijke gemeenschappelijke visie als motivatie voor politiek en maatschappelijk handelen is waar het vandaag de dag vaak aan ontbreekt. In de grote conflicten waarvoor we ons nu geplaagd zien gaat het niet alleen, of niet in de eerste plaats, om economische belangen of politieke macht, maar om botsende wereldbeschouwingen en manieren van leven. Dergelijke conflicten zijn niet eenvoudig op te lossen door aan te wijzen wie gelijk heeft en wie niet, wie goed is en wie fout,

**ONZE HEDENDAAGSE WERELD  
IS 'POST-DRAMATISCH'.  
DAT WIL NIET ZEGGEN DAT  
HET DRAMA ALS THEATRALE  
VERTELVORM HEEFT  
AFGEDAAN. MAAR  
WEL DAT DRAMA ZIJN  
BEPERKINGEN HEEFT  
ALS UITING VAN  
HEDENDAAGS ENGAGEMENT.**

omdat dat veronderstelt wat hier juist ontbreekt: een gemeenschappelijke visie op wat goed en wat fout is, een visie zoals weerspiegeld in de coherente representatie van het conventionele drama. Onze hedendaagse wereld is post-dramatisch (Hans-Thies Lehmann).

Dat wil niet zeggen dat het drama als theatrale vertelvorm heeft afgedaan. Maar wel dat drama zijn beperkingen heeft als uiting van hedendaags engagement. Indien drama tegenwoordig nog door theatermakers gebruikt wordt als middel om zich kritisch en geëngageerd tot de wereld te verhouden, dan wordt de dramatische structuur en daarin besloten visie vaak juist ten tonele gevoerd om haar te bevragen, om de werking ervan ten toon te stellen. Wat dergelijke theatervoorstellingen duidelijk maken is dat het antwoord vandaag de dag dikwijls niet langer binnen het drama gegeven kan worden, maar slechts in kritische opstelling tegenover de dramatische structuur en haar inherente visie, bijvoorbeeld door middel van spel en enscenering. Zie het werk van toneelspelersgezelschap STAN, of recente voorstellingen als *Waanzee* van het Onafhankelijk Toneel en *Macbeth* van Likeminds, om maar een paar voorbeelden te noemen.

Andere hedendaagse theatermakers laten het drama helemaal achter zich en gaan op zoek naar andere vertelvormen en nieuwe verhalen, zoals bijvoorbeeld Carina Molier met haar organisatie *2012 Unlimited*. Gedurende een reeks bijeenkomsten in hotels ondervroeg

Molier prominenten als Henk Oosterling, Joep van Lieshout, Mieke Bal, Gerardjan Rijnders en Willem de Ridder over hun persoonlijke visie op de toekomst. In haar werk gaat zij op zoek naar de verhalen van een nieuwe wereld. Een wereld die enerzijds onder invloed van moderne transportmiddelen en communicatie steeds kleiner lijkt te worden, waar we steeds meer met elkaar te maken hebben en steeds meer (gewild en ongewild) met elkaar verbonden zijn in wereldomvattende systemen. Een wereld die anderzijds en tegelijkertijd steeds minder 'één' is, steeds minder als een geheel te begrijpen lijkt. Een wereld, kortom, getekend door de paradox die globalisering is.

### **De paradox van globalisering**

Een globe laat de wereld zien als eenheid, de eigen plek verschijnt als deel van een omvattend systeem. De productie van de eerste globe markeert daarom een belangrijk moment in de ontwikkeling van het moderne wereldbeeld. De uitvinding van de globe kan symbool staan voor de manier waarop ontwikkelingen in technologie en communicatie de moderne mens tot wereldburger hebben gemaakt.

Het waren astronauten die voor het eerst de aarde zelf als globe konden zien. Zij zagen de aarde in één enkele blik, een visie die in vroegere tijden voorbehouden was aan God. Een wijde blik, de wijdst mogelijke blik op de aarde, en tegelijkertijd een blik die, ironisch genoeg, een radicale reductie inhoudt: de reductie tot één enkel gezichtspunt. Het is alleen vanuit dit enkelvoudige gezichtspunt dat de wereld als eenheid kan verschijnen. Want dit is de paradox van globalisering: de totaliteit verschijnt alleen als eenheid door reductie van het aantal mogelijke gezichtspunten tot één enkele visie op het geheel, een visie die in het dagelijkse leven vertegenwoordigd wordt door CNN, Coca-Cola, Microsoft etcetera. Deze eenheid als ideologie verhuult wat globalisering in feite inhoudt, namelijk een wereldwijde toename van verschillen, het verlies van samenhang en eenheid die in lokale culturen een zekere vanzelfsprekendheid had.

Het resultaat is dat 'wij' hier vandaag geen eenheid meer zijn. 'Wij' zijn geen eenheid meer in de zin van een samenhangende verzameling individuen met een gedeelde visie op de wereld van waaruit wij handelen en die ons handelen kan rechtvaardigen. 'Wij' zijn ook geen eenheid meer als individu wiens handelen te begrijpen is vanuit zijn of haar oorsprong in